

A SÁRKÁNYTARÉJ RAJTUNK MARAD

RITKÁN FORDUL ELŐ, HOGY EGY FESZTIVÁLON EGYETLEN ROSSZ ELŐADÁST SEM LÁTNI. MÁRPEDIG GYULÁN, AZ ERDÉLYI HÉTEN EZ TÖRTÉNT.

Volt egy előadás, amelynél rezgett a léc. A marosvásárhelyi Yorick Stúdió Lázadni veletek akartam című produkciójának untam az elejét. Két színész, Sebestyén Aba és László Csaba áll vagy ül velünk szemben, előttük egy-egy mikrofon. Mögöttük vad zenéket játszó elektromos gitáros, Szász Csaba foglal helyet. Komesz Szilvia operatőr időnként nagytotálban kivetíti őket. Egymással csak jóval később elegyednek párbeszédbe, kezdetben Bódi Attila regényének (a dramaturg Barabás Olga) súlyos mondataival monologizálnak. A Ceaușescu-diktatúra utolsó heteiből mesélnek tragikus történetet. Mondják és mondják. Ez így nekem – bármennyire is fontos dolgokról van szó – túl monoton. Unni kezdem. Istenkísértésnek tartom a Várszínpad hosszú nézőtere előtt, aminek utolsó soraiba gyakran amúgy is nehezen jut el, ami a deszkákon történik. Ez megy csaknem két óra hosszat, szünet nélkül? – gondoltam. És lényegében ez megy. Mégis mind jobban figyelek. Beszippant a kegyetlen történet, aurájába von a két kiváló színész, akik szerepük szerint az

érettségi előtti időszakukat regélik el a 30 éves osztálytalálkozójukon. A Sebestyén által megformált Áron gondolatai keszkeszák voltak, Zoli, nem találva a helyét, sodródott ide-oda. Volt még egy harmadik barátjuk Péter, de nem lehet már jelen az osztálytalálkozóon, mert menekülés közben lelőtték a határon. Lázadtak a rendszer ellen, az utcákon tacepaóként sokfelé felírták szállóigévé vált mondatukat, hogy „Nincs pénz fagyira”. Ártalmatlan kamaszkori nyughatatlanság, normális körülmények között az égegyadta világon semmilyen büntetés nem járna érte. Azonban egy olyan diktatúrában, amelyik azért kelt félelmet, mert maga is fél, nem így van. Zoltánt beszervezik besúgónak. Miután rájönnek, hogy ő is tacepaózott, összeverik, megalázzák. Amikor lehet, elhagyja az országot. Korábban a másik két fiú, tartva a szörnyű következményektől, megpróbál átlógni a határon. Áronnak sikerül, de aztán visszajön, beépül az akkori és a mostani rendszerbe: menő politikus, majd vállalkozó lesz. Zoltán, amikor már lehet, nyugatra megy, csak az osztálytalálkozóra tér vissza, és mind bizonytalanabbá válik. Kiderül, hogy az osztály tagjait is zaklatta miattuk a Securitate. Egy lányt megkínóztak, agyba-főbe vertek, megerőszakoltak, és mivel az akkor még illegális abortusz nem sikerült, meg is kellett szülnie az ebből származó gyereket. Ütősek, fájók a mondatok. Valósággal húsba hasít Cári Tibor és Szász Csaba egyre vadabb zenéje. A színészek hol nagyon átélik a szöveget,

hol kicsit elidegenedve a textustól brutális tényeket közölnek, ami ilyen szenvtelen-séggel még gyötrőbb. Már menthetlenül magával sodor minket a történet, ami annyira erőteljessé válik, hogy nem igényli, hogy cifrázzák, nem követel akciót sem, két hiteles színész tolmácsolásában megáll a lábán. Sebestyén – aki rendezte is a produkciót – régóta kutatja az elmúlt évtizedek hatását a jelenre. Élesen rávilágít arra – ahogy már a Szeretik a banánt, elvtársak? című Székely Csaba-monodrámában és tavaly a brassói szász Elise Wilk Eltűntek című darabjának segítségével –, hogy a (rég- és a közel-) múlt súlyosan hat a mára. Jevgenij Svarc A sárkány című drámájában nem véletlenül mondják, miután végre-valahára sikerül legyőzni a várost kiszipolyozó sárkányt, hogy „A sárkánytaréj még sokáig rajtunk marad”.

Attól, amit belénk neveltek, a zsigereinkbe ivódott, meglehetősen nehéz vagy lehetetlen szabadulni. Bizonyos szempontból erről regél Örkény Tóték című remeke is. Arról, hogy belénk sulykolták a túlzott alkalmazkodást, a megalkuvást, a fensőbbség feltétlen tiszteletét. Egy faluban egy őrnagy kapásból akkora tekintélynek számít, hogy bárki haptákba vágja magát. A Tót család pláne, hiszen még akkor is azt hiszik, hogy a fiúk tőle függ a fronton, amikor már meghalt. Latinovits Zoltán – sajnos már csak felvételtől láthattam a szerepben – Őrnagya, bár idegrendszere igencsak megromlott, roppant fajsúlyos személyiség, és nyilvánvalóan jó katona

Szerző:
BÓTA GÁBOR

Fotók:
KISS ZOLTÁN

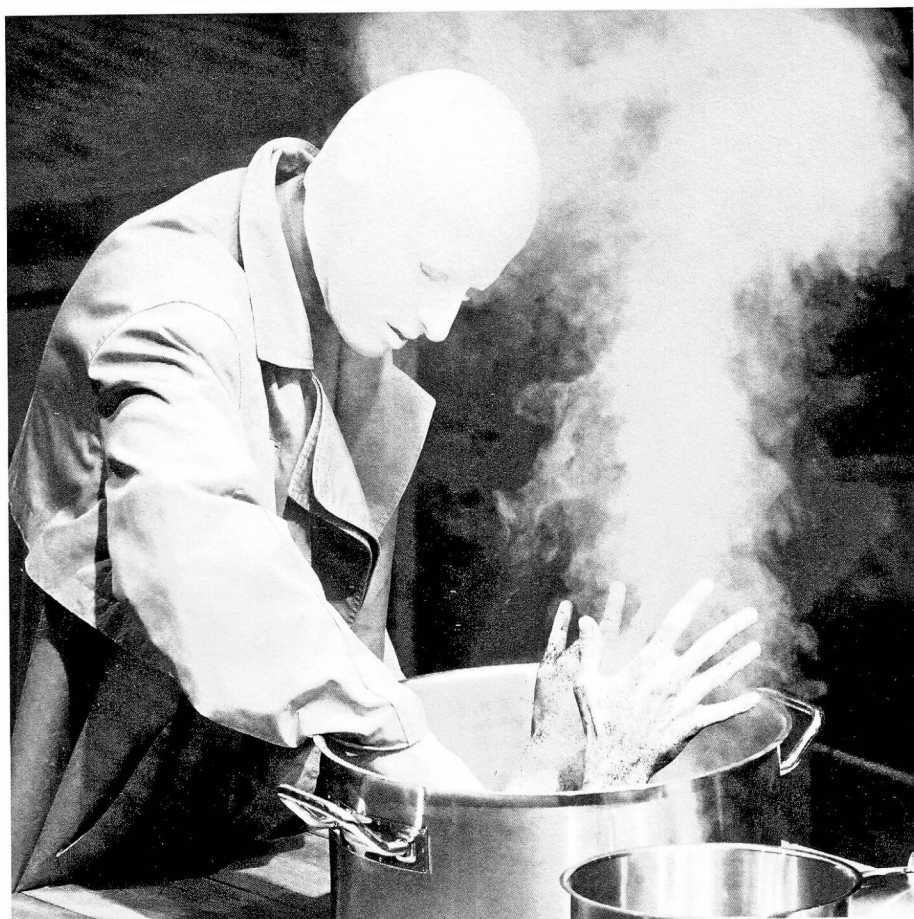
*ATTÓL, AMIT BELÉNK NEVELTEK,
A ZSIGEREINKBE IVÓDOTT, MEGLEHETŐSEN
NEHÉZ VAGY LEHETETLEN SZABADULNI*

volt. Tényleg meghatározó egyéniség, nála aztán nem volt apelláta, valóban rettegni kellett tőle. Pár éve a Szegedi Nemzeti Színházban Bezerédi Zoltán rendezésében Gömöri Krisztián Őrnagya ennek szándékoltan az ellenkezője volt. Kis senki, maga is rettegő, reszketeg nyápic. Ezelőtt a nímand előtt hajbókolt mindenki. Ez is egy lehetséges olvasat. A gyergyószentmiklósi Figura Stúdió Színház verziója ehhez közelít: Faragó Zénó Őrnagya nem éppen tekintélyt parancsoló, inkább nevetséges, habókos, rigolyás különcnek tűnik. Ahogy Kolozsi Borsos Gábor Tótja sem nagy szám. Bár tűzoltóparancsnok, tetzetoszasága kérdésessé teszi, ha egyszer

valahol tűz támadna, el tudná-e oltani. A felesége (Bartha Dóra) és a lánya, Ágika (Szilágyi Mira) pedig rajta gyakorol mind elviselhetetlenebb önkényuralmat, hogy az Őrnagy legtébolyultabb, kérésnek álcázott parancsát is teljesítse. Ehhez tartozik a hajnalig tartó dobozhajtogatás. Florin Vidamski rendező és Cristina Milea díszlet-jelmeztervező nagy ötlete, hogy amikor tulajdonképpen szünet lenne, a szereplők és a díszítők temérdek mennyiségű lidércesen óriási dobozt cipelnek be a deszkákra. Ezalatt Dávid A. Péter félnótás Postása sok igazságot bök ki, mint valami stand up komikus, velünk szembefordulva, rögtönözve szövegel. Még azt is

megjegyzni, ha valakinek kell, most menjen ki pisilni. De közben hordják és egyre csak hordják a ménkü nagy dobozokat, amelyek szinte kiszorítják a lakásukból Tótékat, érzékletesen szemléltetve, hogy az önkény a családokat, az otthonokat sem kíméli. A román rendező érdekesen, sajátos felfogással közelített egy immár magyar klasszikushoz.

Silviu Purcărete is román származású, de Párizsban élő világnagyság. Ugyancsak magyar klasszikus, Madách: Az ember tragédiája foglalkoztatta. Csaknem húsz éve láttam tőle először produkciót, ami elbűvölt. Rabelais nyomán gondolta újra a Pantagruel sógornejét, a saját francia társulata, a Kolozsvári Állami Magyar Színház és a Szebeni Radu Stanca Színház közös, elementáris előadásában. Temérdek mozgás, akrobatikus ügyesség, költőiség és festői látvány vegyült. Valóságos képzőművészeti alakzatokat, sajátos, kifejező, mozgó formákat képes létrehozni a

színészek testéből. Bámulatosan mozgat tömeget, ami Madách művéhez igen előnyös, hiszen a jelenetek jelentős részében szerepel tömeg. Purcäreténél aztán, ha nekiindul, igencsak fenyegető vagy megrettent tud lenni – maga a mozgás gyakran többet kifejez, mint a szó. Keményen meg is húzta Madáchot Visky András dramaturg hathatós segítségével, 1 óra 50 percnyi játékidőre. Megháromszorozta Lucifert, a Temesvári Csiky Gergely Állami Magyar Színház három tapasztalt színészére, Balázs Attilára, Bandi András Zsoltra és Tokai Andreára osztva az eszes gonoszokat. Fekete öltönyös, fehér inges, mellényes, aranyláncos figurák, valószínűleg átmenetet képeznek a politikusok és az üzletemberek között. Uralják a világot. Ádámot és Évát, mint bizonyos diákelőadásokban, felváltva, több fiatal játssza. Fehér maszk van rajtuk, onnan lehet tudni, hogy mikor melyikük a főszereplő. Ők csak mozognak, tudathasadásukat kifejezve, hangjukat mások kölcsönzik nekik. Nincs egyéni arcuk, hangjuk, mint az ördögöknek, bár az ábrázatuk nekik is ridegen fehérre meszelt. Purcärete el-

idegenedett, kegyetlen, elviselhetetlen, alig élhető világról beszél a maga mesteri, szép formanyelvén. Istenként, vagy ha úgy tetszik, sátánként irányítja a színészeket, hogy megfelelő funkciót töltsenek be roppant eredeti kompozíciójában. Jobban szeretem, amikor játszani is engedi őket, mint például Kolozsváron Puccini vígoperájában, a Gianni Scicchiben, amelyben dupla bravúrként csak két operaénekes lépett fel, a többiek a prózai társulat tagjai voltak. Az biztos, hogy Purcärete színpad-i hozzászólása Az ember tragédiájához fontos mérföldkő, jó néhány tanulmányt is érdemel. Szerencsére Visky szerkesztésében, Bíró István gyönyörűséges képeivel, már meg is jelent egy fotóalbum és egy tanulmánykötet ideális elegye magyar, román, angol nyelven. Gyulán is tartottak belőle könyvbemutatót.

Ahogy Az ember tragédiája, úgy a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház előadása, A nép ellensége esetében is, két oldalról, agoraszerűen körbeüljük a játékteret. Ezt a produkciót egy éve a kisvárdai színházi fesztiválon már láttam, de most boldogan repetáztam belőle. Keresztes Attila ren-

dezése valóban agorává teszi a színpadot. Bizonyos ponton a nézőket is faggatják: hogy érzik, van-e demokrácia nálunk. És teszi ezt a szerepe szerint a hatalomba beépült ember, nyomda- és háztulajdonos, bizonyos Aslaksen, aki mai politikus módjára – Henn János igen találó alakításában, ügyesen improvizálva – igyekszik mindent félremagyarázni, kimagyarázni, és lesöpörni az asztalról a kritikát. Ibsen darabja kis fürdővárosban játszódik, ahol a fürdőorvos rájön, hogy szennyezett a víz, ám mindenki le akarja tagadni, hiszen a fürdőből élnek. Ezt eljátszani Gyulán, egy szintén kisvárosban, ahol ugyancsak nagyrészt a fürdőből élnek, duplán áthallásos. Sebestyén Aba megrázó erővel adja a gerinces, az igazáért tűzön-vízen át kiálló Stockmann doktort, de persze a családjával együtt kicsinálják, száműzik.

De ne higgye senki, hogy egyfolytában búslakodtunk. Móricz Zsigmond három egyfelvonásos paraszttreféja nyomán az Aradi Kamaraszínház által bemutatott A Zördög fergeteges, élő zenés, táncos, pajzán multság. Tapasztó Ernő víg rendezése a vaskos trágárságoktól sem kíméli a publikumot. Például ilyeneket kurjongatnak: „Rövid az élet, hosszú a sír, mindenki annyit baszik, amennyit bír”. Meg lehet ezen rökönynödni, lehetne azt tanácsolni az aradiaknak, mint Délvidéken a Tanya-színházaknak, hogy ilyesmivel ne utazzanak. De badarság lenne, mert ez a mondat a nép nyelvén a pozitív életszemlélet, a kicsattanó életöröm kifejezése.

Elek Tibor, a Gyulai Várszínház igazgatója az idén csaknem hibátlanul válogatott az Erdélyi hét eseménysorozathoz, amit a közönség minden esetben telt házzal honorált. ☐